

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته مدرسی معارف - گرایش منابع اسلامی

موضوع:

حریم خصوصی از دیدگاه قرآن و روایات

استاد راهنما:

دکتر محمد جواد عنایتی راد

استاد مشاور:

دکتر سید محمود طباطبائی

نگارنده:

علی خیاط فدردی

نیمسال اول سال تحصیلی: ۱۳۹۴-۱۳۹۵

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته مدرسی معارف - گرایش منابع اسلامی

موضوع:

حریم خصوصی انسان از دیدگاه قرآن و روایات

استاد راهنما:

دکتر محمد جواد عنایتی راد

استاد مشاور:

دکتر سید محمود طباطبائی

نگارنده:

علی خیاط فدردی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه آقای علی خیاط فدردی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت
معارف اسلامی گرایش آشنایی با منابع اسلامی در ساعت ۱۰ صبح ۹۴/۱۱/۱۷ محل اتاق شورای
گروه معارف اسلامی دانشکده الهیات با حضور امضا کنندگان ذیل تشکیل گردید. پس از بررسی های
لازم، هیأت داوران پایان نامه نامبرده را با نمره به عدد ۱۷/۵ به حروف هفده و پنج و با درجه
جواب مورد تأیید قرار داد.

عنوان رساله

« حریم خصوصی ازدیدگاه قرآن و روایات »

هیئت داوران

امضا
امضا
امضا
امضا

- استاد راهنما: دکتر محمد جواد عنایتی راد
استاد یار گروه معارف اسلامی دانشگاه فردوسی
- استاد مشاور: دکتر سید محمود طباطبائی
استاد یار گروه معارف اسلامی دانشگاه فردوسی
- داور: دکتر سید حسین سید موسوی
استاد یار گروه معارف اسلامی دانشگاه فردوسی
- داور و نماینده تحصیلات تکمیلی: حجه الاسلام والمسلمین عبد القاسم کریمی
استاد یار گروه معارف اسلامی دانشگاه فردوسی

مدیر گروه معارف اسلامی

سید حسین سید موسوی

تعهدنامه

اینجانب **علی خیاط فدردی**، دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد، نویسنده پایان نامه: "حریم خصوصی از دیدگاه قرآن و روایات" به راهنمایی استاد محترم جناب آقای دکتر محمد جواد عنایتی راد متعهد می شوم:

- تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد و مقالات مستخرج با نام «دانشگاه فردوسی مشهد» و یا «Ferdowsi University of Mashhad» به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که از موجود زنده (یا بافتهای آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

تاریخ

امضای دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی باشد.

تقدیم به:

قطب عالم امکان، بهار دلها، صفای لحظه ها، نور دیدگان، آرزوی چشم انتظاران،

حضرت صاحب الزمان، مهدی موعود ارواحنا فداه.

وتقدیم به: پیشگاه امام مهربانی، حضرت علی بن موسی الرضا (ع) که رافت ایشان را در

تمامی زندگی ام حس نمودم. باشد که مقبول آستان مبارکش قرار گیرد.

وتقدیم به پدر و مادر عزیزم که در تمام مراحل زندگی ام پشت و پناه و دعا گویم هستند.

که از خداوند متعال برایشان طول عمر با عزت آرزو می کنم.

تشکر از:

تمامی اساتید بزرگوارم در حوزه و دانشگاه، خصوصاً اساتید محترم در دانشکده الهیات

ومعارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد. و استاد راهنمای عزیزم آقای دکتر عنایتی راد

و استاد مشاور گرانقدرم آقای دکتر طباطبائی

چکیده:

حریم خصوصی قلمروی از زندگی و متعلقات هر فرد است که انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به آن قلمرو وارد نشوند یا به اطلاعات آن دسترسی نداشته باشند.

وانسانها بنا بر فطرت خود، قلمروهایی رامحدوده خصوصی خویش می دانند و در آن پناه می گیرند. این پناهگاه امن، حریم خصوصی است که زندگی و حیات برای آنان میسر میشود و انسانیت معنا و مفهوم می یابد. اسلام برای حریم خصوصی انسان اهمیت ویژه‌ای قائل می‌باشد زیرا انسان به عنوان اشرف مخلوقات دارای کرامت و عزت می‌باشد که از جانب خداوند متعال به او عطا شده و دیگر موجودات از آن بی‌بهره هستند. نیاز به حریم خصوصی، امری بسیار ریشه‌دار و فطری است که با کرامت انسانی ارتباط وثیق دارد و هدف از آن تکریم تمامیت مادی و معنوی انسان و تعالی شخصیت او می‌باشد و رعایت این حق فضای لازم برای رشد و تکامل شخصی افراد را فراهم ساخته و از تنزل انسان‌ها در حد یک ابزار جلوگیری می‌کند.

از قرآن و روایات استفاده می‌شود که موارد ذیل از مصادیق حریم خصوصی است: منزل و محل سکونت، بدن و جسم انسان، عقاید و افکار انسان، متعلقات شخصی و مالکیت انسان بر اموالش. همچنین عوامل نقض کننده‌ی حریم خصوصی از دیدگاه قرآن و روایات، تجسس، غیبت، سخن چینی، استراق سمع، اشاعه فحشا و هتک ستر، افشای اسرار و سوء ظن بر شمرده شده است.

و با اینکه اصل این است که ورود به حوزه حریم خصوصی افراد ممنوع است، ولی مواردی به طور محدود اجازه داده شده است، که عمده آن موارد ذیل است: تحقیق برای امر از دواج در حد متعارف و لازم، تجسس از کودک، نوجوان و جوان توسط ولی او، تجسس از ظالم برای افشای ظلم او، تجسس و نظارت حاکم بر کار گزارانش، تجسس برای کشف توطئه‌های منافقان و کافران علیه مسلمانان.

واژگان کلیدی: حریم خصوصی، تجسس، غیبت، سوءظن

فهرست مطالب

فصل اول کلیات	۱
مقدمه	۲
۱-۱- تعریف مسأله و تبیین موضوع:	۳
۲-۱- ضرورت تحقیق و هدف	۳
۳-۱- پرسش های اساسی تحقیق	۴
۴-۱- فرضیه ها یا پاسخ های احتمالی تحقیق	۴
۵-۱- پیشینه تحقیق	۵
۶-۱- مفهوم شناسی حریم خصوصی	۷
۱-۶-۱- حریم در لغت	۷
۱-۶-۲- تعریف حریم خصوصی در اصطلاح:	۸
۱-۶-۲-۱- تعریف حریم خصوصی در اصطلاح فقه:	۸
۱-۶-۲-۲- تعریف حریم خصوصی در حقوق	۹
۷-۱- تاریخچه حریم خصوصی	۱۲
۸-۱- نتیجه گیری	۱۵
فصل دوم: مبانی قرآنی و روایی حمایت از حریم خصوصی	۱۷
۱-۲- کرامت انسانی	۱۸
۱-۱-۲- جلوه های کرامت انسان:	۲۱
۱-۱-۱-۲- علم به اسماء:	۲۲
۲-۱-۱-۲- خلافت و جانشینی انسان:	۲۲
۳-۱-۱-۲- سلطه بر آسمان و زمین:	۲۴
۴-۱-۱-۲- نیروی تعقل و بصیرت بر خود:	۲۵
۲-۱-۲- جلوه های فضیلت انسان	۲۶
۱-۲-۱-۲- احسن المخلوقین بودن	۲۶

- ۲-۱-۲-۲- توان برتر در بهرمندی از طبیعت..... ۲۸
- ۲-۱-۲-۳- برتری در آفرینش آیتی و منفعت آن..... ۲۸
- ۲-۲-۲- حریم خصوصی در حقوق انسان..... ۲۸
- ۲-۳- تکلیف انسان..... ۳۳
- ۲-۴- حرمت انسان..... ۳۵
- ۲-۴- اوامر و نواهی اخلاق..... ۳۷
- ۲-۵- هدف نهایی خلقت انسان در آموزه‌های اسلامی..... ۳۹
- ۲-۶- نتیجه گیری..... ۴۲
- فصل سوم مصادیق حریم خصوصی از منظر قرآن و روایات..... ۴۴
- ۳-۱- حریم خصوصی از دیدگاه قرآن، روایات و عقل و فطرت..... ۴۵
- ۳-۱-۱- حریم خصوصی در آیات قرآن کریم..... ۴۵
- ۳-۱-۲- حریم خصوصی در احادیث..... ۴۸
- ۳-۱-۳- حریم خصوصی در عقل و فطرت..... ۵۱
- ۳-۲- مصادیق حریم خصوصی..... ۵۳
- ۳-۲-۱- منزل و محل سکونت..... ۵۳
- ۳-۲-۲- حریم شخصی در روابط متقابل میان والدین و فرزندان..... ۶۰
- ۳-۲-۳- حریم شخصی در زندگی مشترک میان همسران:..... ۶۱
- ۳-۲-۳- آسیب‌های رعایت نکردن حریم درون خانواده..... ۶۳
- ۳-۲-۳- تعدی فرزندان به حریم والدین..... ۶۴
- ۳-۲-۴- حریم بدن و جسم انسان..... ۶۶
- ۳-۲-۵- حریم خصوصی عقاید و افکار..... ۶۷
- ۳-۲-۶- حریم خصوصی نامه‌ها، نوشته‌ها و مکالمات تلفنی..... ۶۸
- ۳-۲-۷- حریم خصوصی و اقتصاد..... ۷۰
- ۳-۲-۷- تسلط بر مال..... ۷۰

- ۳-۲-۲-۲ تجسس از اموال مردم..... ۷۱
- ۳-۲-۳ تجسس از اموال مقامات رسمی و عمومی..... ۷۱
- ۳-۳ نتیجه گیری..... ۷۳
- فصل چهارم عوامل نقض کننده حریم خصوصی و راهکارهای حفظ آن از دیدگاه قرآن و احادیث ۷۵
- ۴-۱ عوامل نقض کننده ی حریم خصوصی از نگاه قرآن و روایات:..... ۷۶
- ۴-۱-۱ تجسس مهم ترین عامل تعرض به حریم خصوصی در قرآن و روایات ۷۶
- ۴-۱-۲ غیبت یا تعرض پنهانی به حریم شخصی در قرآن و روایات..... ۸۱
- ۴-۱-۲-۱ معنی غیبت و موارد آن ۸۴
- ۴-۱-۲-۲ غیبت در روایات اهل بیت(ع)..... ۸۶
- ۴-۱-۳ سخن چینی در قرآن و روایات و پرهیز از آن..... ۸۷
- ۴-۱-۴ ممنوعیت استراق سمع ۹۰
- ۴-۱-۵ ممنوعت اشاعه فحشا و هتک ستر ۹۱
- ۴-۱-۵-۱ افشای اسرار در قرآن و روایات..... ۹۱
- ۴-۱-۵-۲ سوء ظن در قرآن و روایات..... ۹۵
- ۴-۲ انواع ورود به حریم خصوصی و نقض آن..... ۹۸
- ۴-۲-۱ ورود فیزیکی..... ۹۸
- ۴-۲-۲ ورود شنوایی..... ۹۹
- ۴-۲-۲-۱ ورود بینایی (چشمی)..... ۱۰۰
- ۴-۲-۲-۳ ورود به امور شخصی یا علایق شخصی دیگران..... ۱۰۰
- ۴-۲-۳-۱ نقض حریم خصوصی در اینترنت..... ۱۰۱
- ۴-۲-۳-۲ تعارض بین حق حریم خصوصی و آزادی بیان..... ۱۰۱
- ۴-۳ نتیجه گیری..... ۱۰۲
- فصل پنجم موارد جواز ورود به حریم خصوصی و ملاک های آن براساس قرآن و روایات ۱۰۵
- ۵-۱ موارد جواز ورود به حریم خصوصی..... ۱۰۶

- موارد جواز تجسس عبارتند از:..... ۱۰۶
- ۱-۱-۵- تفحص و تجسس در ازدواج:..... ۱۰۶
- ۲-۱-۵- تفحص و تجسس از کودک، نوجوان، جوان توسط ولی او..... ۱۰۹
- ۳-۱-۵- تجسس و تفحص در اطراف چیزی که افشای آن جایز است..... ۱۱۰
- ۴-۱-۵- تحقیق و بررسی در مورد امام جماعت..... ۱۱۱
- ۵-۱-۵- تجسس برای حفظ عرض و آبروی افراد..... ۱۱۱
- ۶-۱-۵- برای تعیین وصی، قیم و وکیل در امور اولاد..... ۱۱۲
- ۷-۱-۱-۵- تجسس قاضی از وضع شهود..... ۱۱۳
- ۸-۱-۱-۵- تجسس حاکم اسلامی از عملکرد کارگزاران..... ۱۱۳
- ۹-۱-۱-۵- تجسس برای امنیت و مصالح عمومی جامعه..... ۱۱۴
- ۲-۱-۵- روایات دال بر جواز سوء ظن..... ۱۱۶
- ۳-۱-۵- سه روایات دال بر جواز غیبت..... ۱۱۶
- ۴-۱-۵- عریف:..... ۱۱۷
- ۵-۱-۵- نقیب:..... ۱۱۸
- ۲-۵- حریم خصوصی و امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۱۹
- ۱-۲-۵- تشریح امر به معروف و نهی از منکر و تعارض آن با حریم خصوصی:..... ۱۲۱
- ۱-۱-۲-۵- تعرض به حریم خصوصی دیگران..... ۱۲۲
- ۲-۱-۲-۵- تجسس در امور دیگران..... ۱۲۳
- ۳-۱-۲-۵- تجاوز از مراحل امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۲۳
- ۲-۲-۵- رابطه امر به معروف و نهی از منکر با حریم خصوصی..... ۱۲۷
- ۳-۲-۵- تعارض آزادی با امر به معروف و نهی از منکر..... ۱۲۷
- ۱-۳-۲-۵- پافشاری خطاکار بر ادامه عمل خلاف خویش..... ۱۲۸
- ۳-۵- نتیجه گیری..... ۱۲۹

نتیجه گیری پایانی..... ۱۳۰

پیشنهادها..... ۱۳۵

منابع و مأخذ:..... ۱۳۶

فصل اول

کلیات

مقدمه

انسان به عنوان انسان از یک سو استقلال فردی دارد و از سوی دیگر به اعتبار آنکه در جامعه و در ارتباط با دیگران زندگی می کند موجودی اجتماعی است. همه ما قبول داریم که انسانها بدون کمک یکدیگر نمی توانند زندگی کنند و به ناچار برای ادامه حیات به زندگی در اجتماع نیازمند هستند، پس انسانها طبیعت دو گانه ای دارند؛ از یک سو می خواهند که استقلال فردی داشته باشند و از سوی دیگر می خواهند که از تمام امتیازهای جامعه برخوردار باشند.

نیاز به زندگی جمعی و علاقه شدید انسان به استقلال فردی باعث به وجود آمدن حقی به نام (حق حریم خصوصی) شده است. اینکه واقعاً حریم خصوصی چیست تعاریف متفاوتی از آن شده است که ناشی از نوع حکومت و فرهنگ حاکم بر جوامع است. از این نظر بر حسب اینکه فرهنگ حاکم بر یک جامعه، فرهنگ مذهبی یا غیر مذهبی و نظام حاکم بر یک جامعه نظام سیاسی استبدادی یا دموکراتیک باشد، مفهوم و قلمرو حریم خصوصی، میتواند گسترده یا بسیار کوچک باشد.

اگر حریم خصوصی را قلمروی ویژه از زندگی و متعلقات شخصی هر فرد بدانیم که نباید دیگران بدون رضایت وی به آن قلمرو وارد شوند یا به اطلاعات آن دسترسی داشته باشند، بدون تردید شریعت اسلام برای حفظ کرامت نفس، شرافت آدمی، حفظ حرمت و آبرو و حفظ حیا و عفت افراد جامعه، حریم خصوصی قائل شده و از آن بطور جدی حمایت کرده است.

از آنجا که شریعت اسلام به عنوان کاملترین ادیان الهی به همه پرسش های مربوط به این موضوع پاسخ وافی می دهد و قوانین و دستورات عملی های ارائه شده از سوی خالق انسان، بهترین راه برای سعادت بشر است، تبیین ابعاد این موضوع از منظر قرآن و حدیث از اهمیت بالایی برخوردار است.

در این پژوهش با استناد به قرآن و روایات، موضوع (حریم خصوصی) از جهات زیر تبیین و بررسی می شود:

- ۱- حریم خصوصی فرد و مصادیق آن بر اساس ملاکهای قرآنی.
  - ۲- عوامل نقض کننده حریم خصوصی
  - ۳- راهکارهایی که در قرآن و احادیث برای حفظ حریم خصوصی ارائه شده است.
  - ۴- موارد استثنایی جواز ورود به حریم خصوصی
- از آنجا که راهکارهای حفظ حریم خصوصی غالباً همان پرهیز از عوامل نقض کننده حریم خصوصی است که در فصل چهارم به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است؛ لذا برای اجتناب از تکرار، از طرح مستقل این مبحث خودداری می کنیم.

۱-۱- تعریف مسأله و تبیین موضوع:

مسأله مورد بحث در این پژوهش حریم خصوصی فرد است، یعنی محدوده خاص هر شخص که دیگران نباید در آن وارد شوند و یا متعرض آن گردند. هدف اصلی این پژوهش آن است که بر اساس آموزه های قرآن و روایات، قلمرو و حوزه های حریم خصوصی فرد و عوامل نقض کنندگی آن را روشن کند، افزون بر این، قلمرو حریم خصوصی مورد اختلاف است و تشخیص حوزه و عوامل نقض کننده آن به خوبی روشن نیست، از این رو لازم است ملاک یا ملاکهای حریم خصوصی و عوامل نقض کننده ی آن با استناد به قرآن و روایات به خوبی تبیین شود.

۱-۲- ضرورت تحقیق و هدف

از آنجا که موضوع مورد بحث، از موضوعات کاربردی و مبتلا به جامعه است، تردیدی در ارزش علمی و عملی آن وجود ندارد. اما ضرورت پژوهش در این موضوع با وجود تالیفات یاد شده در پیشینه

بحث، از آن روست که بررسی آثار گذشته حاکی از آن است که پژوهشی با رویکرد قرآنی و روایی در این موضوع انجام نشده است و از این رو باید بر اساس قرآن و روایات حریم خصوصی فرد مورد بحث و بررسی قرار گیرد. نتایج این پژوهش می تواند بصیرت اشخاص، رسانه ها، احزاب و جناح های سیاسی و محاکم قضایی را در درک بهتر حریم خصوصی و عوامل نقض کننده ی آن، افزایش دهد و به امنیت بیشتر حریم خصوصی افراد در جامعه کمک کند.

۱-۳- پرسش های اساسی تحقیق

۱- مبانی قرآنی و روایی حمایت از حریم خصوصی چیست؟

۲- معنا و مفهوم حریم خصوصی و راهکارهای حفظ آن چیست؟

۳- ملاکهای تشخیص حوزه حریم خصوصی و عوامل نقض کننده آن چیست؟

۱-۴- فرضیه ها یا پاسخ های احتمالی تحقیق

۱- قرآن کریم حق حریم خصوصی را در بسیاری از آیات قرآنی تحت عناوینی چون: منع تجسس، غیبت و استراق سمع و... به رسمیت شناخته، و به آن اشاره کرده است. همچنین روایات بیشماری در اسلام موجود است که مستقیم یا غیر مستقیم به حریم خصوصی افراد پرداخته و آن را مورد حمایت قرار می دهد و توصیه هایی در پرهیز از نقض مصادیق مختلف حریم خصوصی دارد.

وجود تعالیمی در اسلام همچون لزوم رعایت کرامت ذاتی اشخاص، لزوم کتمان سر، حرمت و احترام عرض و آبروی افراد از یک سو، و تصریح آیات و روایات متعدد بر حرمت تجسس در زندگی خصوصی اشخاص از سوی دیگر، بیانگر ارزش حق بر حریم خصوصی در نظام حقوقی اسلام است.

۲- حریم خصوصی قلمروی از زندگی و متعلقات هر فرد است که انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به آن قلمرو وارد نشوند یا به اطلاعات آن دسترسی نداشته باشند. و در نتیجه (حریم خصوصی) حوزه ای است که باید از ورود، نگاه، نظارت و یا هرگونه تعرض دیگران مصون باشد. و راهکارهای حفظ آن پرهیز از تجسس، غیبت، سخن چینی، افشای اسرار و ورود بدون اجازه به حوزه ویژه فرد و... می باشد.

۳- همانطور که در تعریف حریم خصوصی گفته شد، قلمروی از زندگی فرد است که آن فرد نوعاً و عرفاً با اعلان قبلی، انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشند. اما عواملی وجود دارند که باعث تجاوز و نقض حریم خصوصی فرد می شود، از جمله: ورود بدون اجازه به منازل و اماکن خصوصی، دسترسی به اطلاعات شخصی، افشای مسائل خصوصی در جامعه، پاییدن افراد و تجسس، غیبت، سخن چینی و...

۱-۵- پیشینه تحقیق

(کارهایی که تاکنون در این زمینه انجام گرفته است):

کتابها و مقاله هایی در زمینه ی همین موضوع می باشد ولی مبحث را به طور اجمالی آورده اند و از آوردن آیات قرآن و روایات در بعضی از موارد آن صرف نظر کرده اند.

این رساله تمام مصادیق حریم خصوصی، عوامل نقض کنندگی حریم خصوصی و موارد جواز ورود به حریم خصوصی افراد را با توجه به آیات قرآن و روایات به تفصیل مورد بررسی قرار می دهد.

برخی از کارهایی که تا کنون در این زمینه انجام شده است:

۱- کتاب حقوق حریم خصوصی از باقر انصاری، که به بررسی حقوقی حریم خصوصی در ایران و کشورهای اروپایی پرداخته است.

۲- حریم خصوصی از غلامرضا بهرامی، که در این کتاب به تعریف حریم خصوصی در اصطلاح و انواع حریم خصوصی پرداخته شده است.

۳- تجسس از حریم خصوصی افراد از احسان علی اکبری بابوکانی، در این کتاب تعریف تجسس و ماهیت و مبانی حق حریم خصوصی بررسی شده است.

۴- روانشناسی حریم شخصی از سعید کاوه، که حریم خصوصی را از لحاظ روانشناسی و حریم درون خانواده را به تفصیل بررسی کرده است.

۵- راهکارهای قرآن برای حفظ حریم خصوصی از حسینعلی یزدان دوست، در این مقاله راهکارهای قرآن برای حفظ حریم خصوصی که شامل پرهیز از افشای اسرار و مواردی از این قبیل است بررسی شده است.

۶- مقاله ماهیت و اهمیت حریم خصوصی از مصطفی اسکندری، در این مقاله مفاهیم و تعاریفی از حریم خصوصی آورده شده و نیز عناصر حریم خصوصی بیان شده است و مطالبی از حریم خصوصی در فرهنگ اسلام و غرب را آورده.

۷- مقاله حق انسان بر حریم خصوصی از منصور رحمدل، مقاله دارای دو بخش می باشد: بخش اول: کلیات. بخش دوم: مصادیق حریم خصوصی و مصادیق را نویسنده به طور مختصر آورده و از آیات قرآن و روایات استفاده نشده و فقط استناد به مواد قانونی کرده است. و بیشتر منابع مقاله از کتب لاتین استفاده شده.

۸- پایان نامه، بررسی فقهی و حقوقی محدودیت آزادی بیان در حریم خصوصی از زهرا صادقی محتشم، این پایان نامه دارای چهار فصل می باشد: فصل اول: بیان کلیات، فصل دوم: اهمیت و جایگاه آزادی

بیان فصل سوم: حریم خصوصی مبانی و قلمرو آن، فصل چهارم: مبانی محدودیت آزادی بیان در حریم خصوصی.

۱-۶- مفهوم شناسی حریم خصوصی

۱-۶-۱ حریم در لغت

حریم در لغت عرب از ریشه «حرم» می‌باشد. فراهیدی در تعریف حریم می‌گوید: حریم چیزی است که تماس و ارتباط گرفتن با آن ممنوع است و نباید به آن نزدیک شد.^۱ چنانچه در لسان‌العرب آمده است: حریم از ریشه «حرم» و به معنای منع کردن و بازداشتن می‌باشد و «حَرَمَ» را از آن جهت حرم می‌گویند که هتک آن ممنوع و تحریم شده است و «حریم» به معنای چیزی است که انسان از آن دفاع می‌کند^۲ و به دیگران اجازه وقوف بر آن را نمی‌دهد. و همچنین حریم به معنای چیزی است که مس آن حرام باشد و نباید به آن نزدیک شد^۳؛

خلاصه بر اساس آنچه بیان شد: حریم از ماده «حَرَمَ» مشتق شده و به معنای محدودیت و حرمتِ حیطه‌ای است که برای فرد نیز حفظ آن حیطه و محدوده بسیار مهم است و هنگامی که می‌گوییم «حریم الرجل» یعنی آن چه بر شخص هتک و شکستن آن حرام است. لذا حریم، حیطه‌ای است که مختص به خود فرد بوده و برای دیگران ورود به آن حرام و ممنوع می‌باشد.

۱. فراهیدی، خلیل بن احمد، العین، ج ۲، قم، هجرت، دوم، ۱۴۱۰ق، ص ۲۲۲.

۲. ابن منظور، محمد بن مکرّم، لسان‌العرب، بیروت دار صادر، ۱۴۱۴ق، فیروز آبادی، محمد بن یعقوب، القاموس المحیط، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۱۲ق، ذیل ماده حرم

۳. ازهری، محمد بن احمد، معجم تهذیب اللغه، تحقیق: ریاض زکی قاسم، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۰۴ق، ذیل ماده حرم.